

Motion till riksdagen 2018/19:2739

av **Annika Hirvonen Falk och Leila Ali-Elmi (båda MP)**

Ett rättvist betygssystem med eleven i fokus

Sammanfattning

Sverige är rikare än någonsin. Men våra barn mår allt sämre. Skolans uppgift är att förbereda våra barn och unga på de krav som samhället ställer. Men idag ser vi att felaktigt utformade krav och mätinstrument i skolan och samhället istället kan hota unga människors möjligheter i livet genom att öka på stress och försämra ungas hälsa.

Antalet barn som drabbas av psykisk ohälsa har fördubblats. I dag mår nästan 200 000 barn och unga vuxna så dåligt att de vårdats för depression eller ångestsyndrom, eller behövt äta psykofarmaka. Folkhälsoinstitutet har konstaterat att en anledning till den ökande ohälsan är upplevelsen av osund stress i skolan. Psykisk ohälsa drabbar unga med alla bakgrunder. En del studier pekar på en oro som växer när ungas självbild och kravbild inte möts. De många möjligheterna blir lätt till stora krav när man matas med bilder av vad det är att vara lyckad.

Trots insikten om ökad stress och psykisk ohälsa hos unga inte kan ha undgått någon ansvarsfull beslutsfattare har vi utvecklat ett betygssystem i Sverige som ökar ungas stress och där många elever upplever att de bara bedöms efter sina sämsta prestationer. Det är inget bra sätt att rusta en generation ungdomar som både mår bra och har med sig de kunskaper som arbetslivet och ett aktivt medborgarskap kräver. Det finns en oroväckande brist på förståelse för kopplingen mellan elevernas situation i skolan och ohälsosam stress. En del politiker kräver fler prov, fler betyg och tidigare betyg. Detta är helt fel väg att gå. Att samtidigt skära ner på resurser och medarbetare i skolan, särskilt från de skolor där eleverna har det tuffast, kommer inte att minska den stress som vi nu ser riskerar förstöra många unga människors liv. Vi ska ställa krav på eleverna – men det måste vara rimliga krav och eleverna måste ges bättre förutsättningar att nå målen.

Under den senaste mandatperioden har regeringen, medveten om den ökade farliga stressen hos unga, minskat antalet nationella prov och investerat i skolan för att ge eleverna mer tid med sina lärare och mer tid för kunskap. Om all elevernas och lärarnas tid går åt till att mäta kunskap kommer mindre tid finnas till att lära ut den kunskap som faktiskt ska mätas.

Vi ser nu ökade resultat i internationella kunskapsmätningar och att fler elever når behörighet till gymnasieskolan. Men ska eleverna fortsätta lära sig mer kan inte allt

fokus vara på prestationerna. Vi måste också fokus på de som ska prestera. Därför säger vi nej till tidigare och fler betyg och ja till införande av ämnesbetyg på gymnasiet. Vi vill säkra finansiering av en jämlik skola och att förverkliga en köfri barn- och ungdomspsykiatri.

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om andra insatser än tidigare betyg i grundskolan och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att betyg ska ge en rättvisande bild av elevers kunskaper och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärarna i gymnasieskolan ska få större möjligheter att väga samman en elevs hela prestation när ett betyg sätts och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa gymnasieskolans kursbetyg och ersätta dem med ämnesbetyg och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationella prov och tillkännager detta för regeringen.

Nej till betyg på 10-åringar

Ett av de viktigaste skälen som angavs när Sverige införde betyg från årskurs 6 var att det skulle underlätta arbetet med att upptäcka elever med stödbehov. Skolverkets utvärdering visar dock att det inte har lett till att elever får mer stöd. Utvärderingen visar dessutom att 9 av 10 lärare svarar att de upptäcker elevers stödbehov även utan tidigare betyg. Med bra kunskapsuppföljning från sina lärare kan stödbehoven fångas upp i tid, utan att riskera en negativ stämpel på barnet.

Den kanske allra allvarligaste konsekvensen av tidigarelagda betyg är att hela 77 procent av lärarna uppger att eleverna är mer stressade idag än innan betygen från årskurs 6 infördes. Bilden bekräftas också av eleverna själva. Jämfört med innan betygen infördes är det idag betydligt fler sjätteklassare som är stressade i skolan varje dag eller en eller flera gånger i veckan.

Likaså fastslår Kungliga Vetenskapsakademiens arbetsgrupp Framtidens skola att det inte finns stöd i vare sig svensk eller internationell forskning för att tidiga betyg skulle ha positiv effekt på elevernas lärande. De menar också att genomförandet av den föreslagna betygsreformen skulle innebära en stor belastning på dem som är verksamma i skolan.

Forskaren Alli Klapp vid Göteborgs universitet har också i forskning funnit att tidigare betyg har en negativ effekt för lågpresterande och resurssvaga elever. Lågpresterande elever som fick betyg i årskurs 6 fick sämre betyg i sjuan än lågpresterande elever som inte fick betyg i sexan. Tidigare betyg ökar inte heller de lågpresterande elevernas motivation utan betyget riskerar främst att bli ett kvitto att eleven har misslyckats. Det riskerar att påverka självbilden och lärandet negativt.

Att utifrån denna bakgrund införa betyg i årskurs 4 på bred front i skolan vore därför mycket oklokt. För att stoppa en generell sänkning av betygsåldern i riksdagen ingick Miljöpartiet i regering en överenskommelse som innebär att betygsåldern kvarstår som i dag, från och med årskurs 6 mot att genomföra ett begränsat försök med betyg från årskurs 4. En försöksverksamhet pågår nu på 16 skolor. Försöksverksamheten startade hösten 2017 och pågår till och med juni 2021.

Det är tydligt av utvärderingarna av betyg att det inte är fler eller tidigare betyg som behövs, det centrala är att stödinsatser sätts in i tid och att resurserna finns där. Därför har Miljöpartiet i regering bland annat genomfört stora investeringar i förskola, förskoleklass och lågstadiet, jämlikhet i skolsystemet samt en läsa-skriva-räkna-garanti för de tidigare åren.

Betyg ska ge en rättvisande bild av elevers kunskaper

Enligt Skolverket uppger både lärare och elever att kunskapskraven för betygssättning är otydliga och det riktas kritik mot hur systemet är utformat. Kunskapskraven är utformade som en löpande text och ska precisera vad som krävs för respektive betyg. Det ställer höga krav på tydlighet. Många lärare uppger att det är svårt att särskilt sätta betyg när elever uppvisar ojämna kunskaper i förhållande till kunskapskraven. Det finns en brist på kompensatoriska inslag i betygssystemet, genom att systemet inte medger avvikelser från principen om att kunskapskraven för C och A ska vara helt uppfyllda. Enligt lärarna medger inte alltid de nuvarande bestämmelserna ett betyg som ger en rättvisande bild av dessa elevers kunskaper och riskerar att medföra att lärare gör olika tolkningar vilket kan leda till mindre likvärdig och rättvis betygssättning. Problemet som beskrivs ovan beror på kunskapskravens utformning i kombination med bestämmelserna om betygsskalan. Dessa problem är inbyggda i systemet och går inte att lösa med implementering och mer stöd från Skolverket. Därför tillsatte Miljöpartiet i regering under föregående mandatperiod en utredning för att analysera hur detta kan åtgärdas. Kompensatoriska inslag bör införas i betygssystemet och kunskapskraven behöver förtydligas. Likaså bör betygssystemet utvecklas för att möjliggöra att kunna synliggöra elevers progression och uppnådda delmål för elever även när de inte uppnått godkänt betyg.

Ett betyg baserat på en sammanvägning av prestationen i gymnasieskolan

Stress bland gymnasieskolans elever har beskrivits i flera rapporter, t.ex. Attityder till skolan (Skolverket, rapport 438, 2015). Enligt denna studie upplever många elever stress, särskilt unga kvinnor. På gymnasieskolans högskoleförberedande program uttryckte fem av tio elever våren 2015 att de oftast eller alltid känner sig stressade. Motsvarande andel för elever på yrkesprogram är tre av tio. En viktig del i detta är att elever beskriver hur de i dagens betygssystem upplever att de bara bedöms utifrån det de har allra svårast för. Elevens svagaste prestationer riskerar att få en större betydelse för betyget än elevens starkaste prestationer. Systemet gör heller ingen skillnad på elever som är långt ifrån ett godkänt betyg och elever som bara saknar en liten del. Många

lärare uppger att det är svårt att sätta betyg när elever uppvisar ojämna kunskaper i förhållande till kunskapskraven. Betygssystemet ska synliggöra elevernas kunskaper och motivera dem att lära sig mer.

Regeringen har under förra mandatperioden tillsatt en utredning för att lämna förslag på hur betygen skulle kunna ge en mer rättvisande bild av elevernas faktiska kunskaper i ett ämne, även när kunskaperna är ojämna. Dessa förslag bör genomföras för att skapa ett betygssystem som både ger en rättvis bedömning och inte har en negativ påverkan på våra elevers hälsa.

Avskaffa gymnasieskolans kursbetyg och ersätta dem med ämnesbetyg

Gymnasieutredningen konstaterar i betänkandet En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77) att ett införande av ämnesbetyg i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan kan leda till flera förbättringar för elever och lärare. Enligt utredningen kan elevers kunskapsutveckling bättre och mer långsiktigt stödjas med ämnesbetyg. Om lärandet sker över längre tid blir inte varje bedömningstillfälle lika avgörande för elevens betyg. Betyg som sätts efter avslutade ämnesstudier kan med större säkerhet spegla elevernas kunskaper i ämnet. Likaså kan lärarnas arbete underlättas om de inte behöver börja om med varje ny kurs i ett ämne, utan kan bedriva undervisningen mer långsiktigt och utifrån en större helhetssyn, såväl på elevernas kunskapsutveckling som på ämnet. En del elever uttrycker att de upplever systemet med kursbetyg som motiverande eller belönande, men uppger samtidigt att systemet hämmar deras vilja och förmåga att lära sig. Gymnasieutredningen uppger vidare att ämnesbetyg kan bidra till att göra läraryrket mer attraktivt och minska den stress som lärarna kan uppleva i sitt arbete på grund av dagens omfattande arbete med betyg och bedömning.

Dagens system med kursbetyg innebär att betyg på en enskild kurs, som ibland sätts redan under första terminen, finns kvar i examensbeviset oavsett hur eleven utvecklas därefter i ämnet. Undervisningen riskerar att bli fragmentiserad och eleverna får ingen chans att utvecklas i ämnet innan slutliga betyg sätts. Den första kursen räknas in i det slutliga meritvärdet på samma sätt som högre kurser i samma ämne. Att betygssättas efter varje kurs, innan man är färdig med studierna i ämnet, kan vara en bidragande orsak till elevers stress. Ett system med ämnesbetyg istället för kursbetyg kan bidra till att minska stressen, eftersom det totalt sett skulle innebära färre och glesare betygstillfällen. Betyg ska spegla faktiska kunskaper, främja lärande och uppmuntra elever att anstränga sig. Med ämnesbetyg, i stället för kursbetyg, kan eleverna få möjlighet att utveckla sina kunskaper i mer omfattande ämnen, samtidigt som lärarna får mer tid på sig att göra väl avvägda bedömningar av elevernas kunskaper. Regeringen har under förra mandatperioden tillsatt en utredning för att lämna förslag på hur en övergång till ämnesbetyg i gymnasieskolan kan genomföras. Dessa förslag bör genomföras.

Nationella prov

Nationella prov är ett viktigt moment men har också skapat mycket stress hos elever och ökad administration för lärare. Miljöpartiet i regering reformerade de nationella proven så att prov i NO- och SO-ämnena i årskurs 6 inte längre är obligatoriska. Likaså kommer fler nationella prov på gymnasiet att bli frivilliga för skolan att genomföra. Med digitalisering och central rättning ska den administrativa bördan minskas. Riksdagen har också antagit regeringens proposition om att resultaten på nationella prov ska beaktas särskilt vid betygssättningen för att öka likvärdigheten. Där fastslås även att proven ska digitaliseras, att elevlösningar ska avidentifieras, och att bedömningen av elevernas provlösningar ska göras av någon annan än den undervisande läraren. Ändringarna syftar till ökad rättssäkerhet för eleverna och minskad administrativ börda för lärarna. Regeringen har också fattat beslut om bestämmelser på förordningsnivå som bland annat reglerar den försöksverksamhet med digitalisering, extern bedömning och medbedömning som Skolverket ska ansvara för. Vi bör inte införa fler nationella prov utan fortsätta den utveckling mot rättvisa, likvärdiga, digitala nationella prov som Miljöpartiet i regeringen inlett.

Annika Hirvonen Falk (MP)

Leila Ali-Elmi (MP)